



دانشگاه تبریز

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

گروه حقوق

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق

عنوان

بررسی نقش و جایگاه سند چشم انداز در نظام حقوقی ایران

استاد راهنما

دکتر کمال الدین هریسی نژاد

استاد مشاور

دکتر محمد تقی علوی

پژوهشگر

علی اکبر ترمان

تیر ماه سال ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر و شکر

من لم یسکر المخلوق لم یسکر الخالق

از نعمات و الطاف بی پایان الهی که همواره در تمام شئون زندگی از آن برخوردار هستیم باکل وجود سپاسگزاریم،
به پاس راهنمائی استاد محترم که طی مراحل پژوهش نموده بر خود واجب می دانم از زحماتشان شکر و قدردانی نمایم.

تقدیم به :

روح تمامی شهدا و امام شهیدان که در حفاظت از ایران اسلامی ، خون پاک خویش را به تاسی از سرور و سالار

شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین (ع) نثار کردند.

نام خانوادگی دانشجو : علی اکبر		نام دانشجو : ترمان	
عنوان پایان نامه : بررسی نقش و جایگاه سند چشم انداز در نظام حقوقی ایران			
استاد راهنما : دکتر کمال الدین هریسی نژاد		استاد مشاور : دکتر محمد تقی علوی	
مقطع تحصیلی : کارشناسی ارشد	رشته : حقوق	گرایش : عمومی	دانشگاه : تبریز
دانشکده : علوم انسانی و اجتماعی	تاریخ فارغ التحصیلی : ۱۳۹۰	تعداد صفحه : ۱۹۳	
کلید واژه‌ها : سند چشم انداز / سیاست‌های کلی / قانون اساسی / توسعه / مدیریت / برنامه‌ریزی راهبردی .			
<p>چکیده :</p> <p>کشورهای در حال توسعه با تکیه بر دانش آینده‌نگری برای تهیه سامانه مدیریتی و دستیابی به کارایی و کارآمدی در مقاطع زمانی ، چشم‌انداز و تصویر آرمانی مطلوب را ترسیم می‌کنند تا مشکلات توسعه و چندانگاری هویتی ، پراکندگی اندیشه های سیاسی و مخالفت‌های قدرت‌طلبانه راحل نمایند . ازسوی دیگر حکومت ها برای جلوگیری از هرج و مرج و عدم حرکت به سمت دیکتاتوری به تدوین سند چشم‌انداز موفقیت‌آمیز اقدام می‌کنند تا با ایجاد انگیزه توسعه در متن جامعه و گروه‌ها ، آنان به سمت اعتدال پیش روند.</p> <p>ایرانیان در طول تاریخ علاقمند به توسعه بوده‌اند و برنامه‌های متعدد توسعه در سال‌های گذشته در کشور تهیه و اجرا شده است ، اما به علت فقدان اندیشه‌های راهبردی منسجم و بلندمدت ، دولت‌ها در مسیرهای مختلفی قرار گرفته و هر یک متفاوت از دیگری عمل کردند که اولین و کامل ترین برنامه توسعه بلندمدت ایران اسلامی ، سند چشم انداز بیست ساله است که در سال ۱۳۸۴ بر اساس اصل ۱۱۰ قانون اساسی از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام تهیه و پس از تأیید مقام معظم رهبری به رئیس جمهور وقت ابلاغ شده است.</p> <p>سند ملی ۱۴۰۴ عاملی است که هر یک از مؤلفه های اصلی جامعه را به هم پیوند داده و از آنها نظامی سازگار می‌سازد. ویژگی مهم آن عبارت از : توسعه یافتگی کشور با جایگاه اول اقتصادی، فناوری و علمی در منطقه ، الهام بخش در جهان اسلام و تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل خواهد داشت . نکته مهم سند در بعد خارجی ایجاد هژمونی (تفوق و برتری) منطقه‌ای و در بعد داخلی تأمین رفاه و رضایتمندی شهروندان در طول دوره است.</p> <p>بیشتر مؤلفه‌های سند چشم‌انداز در قانون اساسی به صراحت نیامده است، اما می‌توان در مقدمه ، فصول و اصول قانون اساسی اکثر مؤلفه های سند چشم انداز را یافت و جوهره اصلی آن در اصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مشاهده می‌شود.</p>			

سند چشم انداز به نوعی جلوی تولید سیاست های کلی نظام را محدود و آن را هدفمند می کند. پس سند و قانون اساسی لازم و ملزوم یکدیگر هستند که به عنوان مهمترین سند ملی کشور تلقی می شود و جهت گیری های آن همراه با سیاست های کلی نظام ، رویکرد و تکالیف چهار برنامه پنج ساله توسعه را در طول دوره چشم انداز به عنوان اسناد بالادستی تعیین می کند تا در برنامه های سالانه و لوایح قانونی ملاک عمل دست اندرکاران قرار گیرد.

نظارت مجمع تشخیص مصلحت نظام بر حسن اجرای سند چشم انداز می تواند همراه بانقش نظارتی و تقنینی مجلس ، مراقبت های قوه قضائیه وافکار عمومی که وجدان آگاه جامعه است ضمانت های اجرایی لازم برای تحقق اهداف سند چشم انداز در طول دوره موثر باشند.

بررسی نقش و جایگاه حقوقی سند چشم انداز شامل ماهیت ، نقش آن بر عملیاتی کردن اصولی از قانون اساسی (اصل دوم و سوم) ، وظایف قوای سه گانه در برابر سند ملی به عنوان قانون بالادستی و ضمانت های قانونی اجرای سند چشم انداز است که در چهار فصل به صورت تحلیلی و توصیفی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

فهرست مطالب

۱	چکیده
۸	مقدمه
۹	بیان مسئله
۱۱	پیشینه موضوع
۱۲	سؤالات تحقیق
۱۲	روش تحقیق
۱۳	فصل اول - کلیات و مفاهیم
۱۴	بخش اول : سند چشم انداز
۱۷	بند اول : تعریف
۱۸	بند دوم : شرایط و خصوصیات چشم انداز
۲۰	الف : آینده نگری
۲۱	ب : جامع نگری
۲۲	ج : ارزش گرایی
۲۳	د : واقع گرایی
۲۴	بند سوم : دلایل ضرورت و فایده
۲۴	الف : موافقین
۲۷	ب : مخالفین
۲۸	ج : نتیجه بررسی
۳۰	بند چهارم : منابع
۳۰	الف : قانون اساسی
۳۲	ب : قوانین
۳۲	۱- قانون
۳۳	۲- آئین نامه
۳۳	۳- معاهدات
۳۴	ج : سایر منابع حقوق
۳۴	بخش دوم : سیاست های کلی نظام
۳۵	بند اول : مفهوم تشخیص
۳۷	الف : دیدگاه حقوقی
۳۸	ب: دیدگاه سیاسی
۳۹	ج: مدیریت راهبردی
۳۹	د : سیاست های کلی از نظر مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام
۴۰	بند دوم : شرایط و اهداف

۴۳ بند سوم : موضوع
۴۳ بند چهارم : رابطه سند چشم انداز با سیاست های کلی نظام
۴۴ بخش سوم : توسعه
۴۶ بند اول : توسعه فرهنگی
۴۸ بند دوم : توسعه سیاسی
۵۰ بند سوم : توسعه اقتصادی
۵۲ بند چهارم : توسعه اجتماعی
۵۴ بخش چهارم : مدیریت و برنامه ریزی راهبردی (استراتژیک)
۵۶ بند اول : مدیریت راهبردی
۵۷ الف : مزایای مدیریت راهبردی
۵۸ ب : نقش مدیریت راهبردی
۵۹ بند دوم : برنامه ریزی راهبردی
۶۰ الف : مزایای برنامه ریزی راهبردی
۶۱ ب : نقش برنامه ریزی راهبردی
۶۲ بخش پنجم : پیشینه تاریخی سند چشم انداز
۶۲ بند اول : اسلام
۶۴ بند دوم : ایران
۶۶ بند سوم : سایر کشورها
۶۶ ۱- مالزی
۶۷ ۲- ژاپن
۶۷ ۳- شیلی
۶۸ فصل دوم - اصول و مبانی سند چشم انداز
۷۳ بخش اول : ارزش ها و اصول قانون اساسی
۷۴ بند اول : نظام ارزش های سند
۷۵ الف : ارزش های اخلاقی
۷۶ ب : ارزش های مذهبی
۷۸ ج : ارزش های ملی
۷۹ بند دوم : اصول و آرمان های قانون اساسی
۸۰ الف : آرمان های سیاسی - اجتماعی
۸۳ ب : آرمان های دینی - حقوقی
۸۵ ج : آرمان های فرهنگی - اقتصادی
۸۷ بخش دوم : مبانی سیاسی
۸۹ بند اول : عقاید سیاسی چشم انداز

۹۰	الف : زمینه های ایجاد چشم انداز
۹۱	ب : مدیریت تغییر و تحولات جامعه
۹۲	بند دوم : قلمروسیاسی سند چشم انداز
۹۳	الف- تقویت مرزهای سیاسی-فرهنگی
۹۴	ب- تاثیرگذاری بر روابط بین الملل
۹۶	بند سوم : اولویت بندی نیازهای کشور
۹۶	الف : اولویت نیازهای نظام
۹۷	ب : اولویت نیازهای جامعه
۹۸	بخش سوم : مبانی حقوقی چشم انداز
۱۰۰	بند اول : مولفه های تاثیرگذار قانون اساسی بر متن سند
۱۰۲	بند دوم : چشم انداز میثاق قانونگذاری و اجرائی
۱۰۳	الف : وظایف و اختیارات
۱۰۴	ب : هماهنگی بین برنامه و فعالیت ها
۱۰۵	بند سوم : آثار قانونمندی سند چشم انداز
۱۰۶	الف : پاسخگو کردن قوا
۱۰۶	ب : تحقق مطالبات عمومی (رضایتمندی)
۱۰۷	بند چهارم : عملیاتی کردن اصولی از قانون اساسی
۱۰۸	الف : اصل دوم و سوم
۱۰۹	ب : سایر اصول
۱۰۹	بند پنجم : تحلیل مبانی حقوقی سند چشم انداز
۱۱۰	بخش چهارم : اهداف کلی سند چشم انداز ایران افق ۱۴۰۴
۱۱۱	الف : توسعه یافته در سطح منطقه
۱۱۲	ب : الهام بخش در جهان اسلام
۱۱۳	ج : تعامل سازنده و موثر در جهان
۱۱۴	فصل سوم - مراحل تدوین و ضمانت های اجرایی سند چشم انداز
۱۱۶	بخش اول : مراحل تدوین
۱۱۷	بند اول : اختیارات مقام رهبری
۱۱۸	الف : فرامین رهبری
۱۱۹	ب : تأیید رهبری
۱۲۰	ج : ابلاغ و اعلان عمومی
۱۲۰	بند دوم : بررسی مجمع تشخیص مصلحت نظام
۱۲۳	الف : نظرات مشورتی
۱۲۴	ب : تصمیمات

۱۲۵ ج : نظارت
۱۲۸ ۱- مبنای آئین نامه کمیسیون نظارت
۱۲۸ ۲- حدود و ثغور نظارت بر حسن اجرای سند
۱۲۹ بخش دوم : ضمانت های اجرایی
۱۳۰ بند اول : مراجع رسمی وقانونی
۱۳۱ الف - مقام رهبری
۱۳۲ ب - مجمع تشخیص مصلحت
۱۳۲ ج - شورای نگهبان
۱۳۵ بند دوم : افکار عمومی
۱۳۷ الف : نظارت همگانی
۱۳۸ ب : نقش احزاب و انتخابات
۱۴۰ ج : تجمعات و اعتراضات
۱۴۳ فصل چهارم - نقش و وظایف قوای سه گانه در رابطه با سند چشم انداز
۱۴۶ بخش اول : قوه مقننه وسند چشم انداز
۱۴۸ بند اول : وظیفه تقنینی
۱۵۰ الف : تدوین استراتژی منسجم قانونگذاری
۱۵۲ ب : تهیه قوانین در راستای سند چشم انداز
۱۵۳ بند دوم : محدودیت قانونگذاری
۱۵۳ الف : قانون اساسی
۱۵۴ ب : سند چشم انداز
۱۵۵ بند سوم : وظیفه نظارتی
۱۵۶ الف : تحقیق و تفحص
۱۵۷ ب : تذکر و سوال
۱۵۸ ج : استيضاح
۱۵۹ د : حسابرسی
۱۵۹ بخش دوم : قوه مجریه وسند چشم انداز
۱۶۲ بند اول : مصوبات هیئت دولت
۱۶۳ الف : تهیه لوایح
۱۶۳ ۱- لایحه برنامه پنج ساله توسعه
۱۶۴ ۲- لایحه بودجه سالانه
۱۶۵ ب : تهیه آئین نامه های اجرائی
۱۶۶ بند دوم : بازرسی و حسابرسی
۱۶۶ بند سوم : ساماندهی و مدیریت فعالیت ها
۱۶۸ الف : دستگاههای اجرایی

- ب : شوراهاى اسلامى شهر وروستا ۱۶۸
- بند چهارم : نقش دولت در حوزه خارجى ۱۶۹
- الف : برقرارى روابط سياسى با کشورها (ارتقاءجاىگاه بين المللى) ۱۷۰
- ب : حضور موثر در معاهدات بين المللى ۱۷۲
- بخش سوم : قوه قضائيه وسند چشم انداز** ۱۷۲
- بند اول : نظارت و بازرسى ۱۷۴
- بند دوم : توسعه قضائى وعدالت ۱۷۵
- الف : پاسدارى از آزادى هاى مشروع ۱۷۷
- ب : جلوگيرى از انحرافات ۱۷۷
- ج:اصلاحات قضائى..... ۱۷۷
- بند سوم : ويژگى قوه قضائيه در افق ۱۴۰۴ ۱۷۸
- بند چهارم : وظائف محاکم قضائى ۱۷۹
- بخش چهارم : مسئوليت قوا در قبال سند چشم انداز** ۱۸۱
- بند اول : مسئوليت ادارى وسياسى ۱۸۱
- بند دوم : مسئوليت مدنى ۱۸۱
- بند سوم : مسئوليت كيفرى ۱۸۳
- نتيجه گيرى و پيشنهادات** ۱۸۵
- منابع و مأخذ** ۱۸۸
- ۱- کتاب ۱۸۸
- الف - فارسى ۱۸۸
- ب : انگليسى ۱۸۹
- ۲- مقالات ۱۸۹
- ۳- آدرس سايتهاى اينترنتى ۱۹۱

ضمائم

- ۱- متن سند چشم انداز بيست ساله جمهورى اسلامى ايران ۱۹۳

مقدمه

از برجسته‌ترین ویژگی کشورهای توسعه یافته ، توجه کردن به دانش مدیریت و برنامه‌ریزی برای توسعه و پیشرفت بوده است و آنچه امروز در اکثر کشورها مورد توجه می‌باشد برنامه‌ریزی و تلاش برای رسیدن به اهداف آن برنامه‌ها است. به طوری که پیچیدگی روز افزون فعالیت ها و عوامل تأثیرگذار در محیط پیرامونی کشورها و سازمان ها مدیران را با آنچنان دشواری‌هایی مواجه کرده که کوچکترین غفلت از آنها پیامدهای غیرقابل جبرانی به دنبال خواهد داشت. بنابر این مشاهده می‌شود که سازمان های بزرگ و نظام های مقتدر دنیا در اثر نسنجیده بودن استراتژی‌هایشان یا عدم اشراف بر محیط پیرامونی خود ، موقعیت‌های برتر و ممتاز خود را از دست می‌دهند. این قبیل موارد موجب می‌گردد تا مدیران با فراست دریابند که با برنامه‌ریزی سنتی و روزمرگی نمی‌توان قادر به حل مشکلات جامعه گردید. بدین جهت است که بهره‌گیری از برنامه‌ریزی استراتژیک یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر در دولت ها و سازمان های بزرگ به طور جدی مطرح می باشد و بیشترین رویکردهای آنان در این زمینه گرایش به بخش خصوصی یافته است. این نوع برنامه‌ریزی در دولت ها یا سازمان های بزرگ به شکل جدید آن یعنی به تفکر و اقدام توجه دارند که بی‌شک برنامه‌ریزی استراتژیک در بین دولت ها از برجسته‌ترین موقعیت برخوردار است^۱.

چشم انداز نوعی برنامه کلان دراز مدت در سازمان و دولت‌ها است که یکی از ارکان سازنده سند چشم انداز چالش‌های پیش‌روی نظام می‌باشد که بدین جهت مورد توجه مسئولین عالی کشور قرار گرفته است. چون که چالش ها می‌تواند معضلات و مشکلاتی جبران‌ناپذیر به وجود آورند به آن خاطر مانند یک چتر بر تصمیم‌گیری های کلان حکومتی به صورت مستقیم یا غیرمستقیم از قبیل جهانی

۱ - جان.ام. برایسون ؛ (۱۳۸۱) ، برنامه ریزی استراتژیک ، ترجمه عباس منوریان ، مرکز مدیریت دولتی ، تهران ،

شدن و دخالت چالش ها در زندگی فردی و اجتماعی افراد جامعه تأثیر می‌گذارد و گسترش موضوع جهانی شدن امروز بزرگترین چالش اقتصادی کشورهای در حال توسعه جهت ورود به بازارهای جهانی و فعالیت‌های فرامرزی است که با توجه به حضور کشورهای پیشرفته در این عرصه و سعی آنها در حفظ بازار کار ، کمی مشکل به نظر می‌رسد. یکی از فعالیت های اقتصادی مهم ارائه خدمات ارتباطی است که جهانی کردن آن، منوط به وجود برنامه مدون و طراحی چشم‌اندازی جامع و اهدافی متناسب با وظایف و راهبردهای نظام سیاسی می باشد.

نگرانی دیگر نظام ها از هرج و مرج در جامعه است که در اثر تغییر قدرت سیاسی از سوی گروهها و احزاب بوجود می‌آید ، بنابر این نظام جمهوری اسلامی ایران نیز برای کنترل قدرت سیاسی اقدام به تدوین برنامه استراتژیک بلند مدت کرده است .

در حقیقت می‌توان گفت ارکان سازنده سند چشم‌انداز کشورها چالش های پیشرو نظام سیاسی می‌باشد که عدم توجه به آنها می تواند نظام سیاسی را با معضل و مشکلات غیرقابل جبرانی مواجه کند ، از این رو است که حکومت‌ها به آن چالش‌ها توجه جدی دارند و از مهمترین موارد چالشی کشورمان می‌توان به نبود برنامه استراتژیک در راستای قانون اساسی در سال های قبل و عدم پای بندی برخی اعضای دولت ، مجلس ، قوه قضائیه و سایر دستگاه‌های حکومتی به اهداف و آرمان های قانون اساسی، حقوق فردی و اجتماعی شهروندان اشاره کرد، که تنظیم سند چشم‌انداز راهی برای جلوگیری یا به حداقل رسانیدن آنها بوده و یک تصویر آرمانی مطلوب از افق بیست ساله کشور ارائه می دهد.

بیان مسئله

بر اساس اصل ۱۱۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ، تعیین سیاست های کلی نظام از اختیارات مقام رهبری می‌باشد که پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام آن را تأیید و جهت اجرا به رئیس جمهور و دیگر قوا ابلاغ می‌کند. در این راستای سند چشم انداز بیست ساله می‌تواند انسجام لازم در این تکلیف قانونی حاصل نماید. بنابر این سیاست های کلی نظام برای جهت‌گیری و خط‌مشی نظام در راه رسیدن به اهداف و آرمان های مورد نظر قانون اساسی است که با الهام از سند چشم انداز تهیه و برای اعمال قانونگذاری و اجرایی به دولت ابلاغ می گردد.

بطور کلی جوهره اصلی سند چشم انداز را می توان در اصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مشاهده کرد که بر اساس قانون اساسی و تفویض اختیار مقام معظم رهبری به مجمع تشخیص مصلحت نظام ، سیاستگذاری بر بندهای شانزده گانه این اصل مطابق نیازهای نظام و جامعه با اولویت بندی صورت می گیرد و همچنین جهت نظارت بر حسن اجرای سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران و سیاست های کلی آن ، کمیسیونی بر این منظور در مجمع به وجود آمده است که این نظارت همراه با نقش نظارتی و تقنینی مجلس و سایر دستگاه ها به عنوان ضمانت اجرائی لازم برای تحقق اهداف سند چشم انداز صورت می پذیرد.

با توجه به اینکه سند چشم انداز از جنس قانون نیست ، بلکه از تصمیمات سیاسی است که از طرف بالاترین مقام رسمی کشور اتخاذ می شود و مطابق قانون اساسی دارای آثار حقوقی خاص خود می باشد. بنابر این بررسی جایگاه حقوقی آن گامی در جهت روشن نمودن زوایای تاریک یا مبهم موضوع و ارائه راهکارهایی در راستای اثربخش تر شدن آن می باشد.

نظر به اینکه قانون اساسی شالوده اصلی ساختار سیاسی هر حکومت بوده و معرف موقعیت حقوقی، آزادی های فردی و اجتماعی شهروندان و نهادهای صنفی و سیاسی کشورها می باشد که امتیازات و معیارهای حقوق بشری شناخته شده در آن جنبه دائمی برای محدودیت اعمال قدرت در جوامع است ، پس تهیه سند چشم انداز و سیاست های کلی نظام بایستی در راستای اهداف و آرمان های قانون اساسی بوده باشد و نمی تواند مغایر با آن باشد.

سیاست های کلی تولید شده در راستای سند چشم انداز سوی دیگر برای انضباط کشور از لحاظ عملی مانند یک هندسه کلی عمل و اجرا در کشور است که می خواهد مهندسی برنامه و اجرا در کشور بر اساس آن انجام بگیرد و با این روش ها در تلاش است تا جلوی بی رویگی در رفتارها ، تعارضات و تضادهای قوای سه گانه را در عمل گرفته باشد تا بر اساس این هندسه کلی ، حرکت کشور در مسیر کلی معین شده قرار گیرد ، چنانچه در چندین سال اخیر مشاهده شده به علت تغییر و تبدیل بی رویه سیاست های اجرایی ضربات سنگین بر پیکره ی نظام و جامعه وارد شده است.

علی ایحال سند چشم انداز می خواهد جمهوری اسلامی ایران با گذر از موقعیت کنونی (در حال توسعه) به وضعیت توسعه و پیشرفت متناسب با مقتضیات فرهنگی ، جغرافیایی و تاریخی خود دست

یافته و با تکیه بر اصول اخلاقی، ارزش های اسلامی و انقلابی نظام مردم سالاری دینی را در کشور حفظ کرده و نسبت به ایجاد عدالت اجتماعی، تامین آزادی های مشروع، حفظ حقوق و کرامت انسانی، بهره مندی شهروندان از امنیت اجتماعی و قضایی و... اقدام کند. از این طریق در منطقه به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری دست یابد. برای حصول به این امر خطیر، چشم انداز تلاش دارد بین برنامه ها و اجرا جهت گیری مناسب را در مسیر اهداف و آرمان های مشترک جامعه که همان قانون اساسی است داشته باشد.

لکن اهمیت سند چشم انداز از لحاظ تقنینی و اجرایی در کشور مهم است و جامعه توسعه یافته همیشه به اقتدار نیاز دارد تا مانع بروز گرایش های رادیکالی گردیده و از راه قانونی ابزار پیشرفت و توسعه را فراهم بکند. بنابر این بررسی علمی موضوعی به این اهمیت و روشن ساختن ابعاد حقوقی قضیه رسالتی است بس مهم که پژوهش حاضر داعیه گام برداشتن در این وادی را دارد.

با امعان نظر به موارد بالا بررسی نقش و جایگاه حقوقی سند چشم انداز در نظام حقوقی ایران (حقوق اساسی) شامل تعاریف، ماهیت، نقش آن بر عملیاتی کردن اصولی از قانون اساسی (اصل دوم و سوم)، وظایف قوای سه گانه در برابر سند ملی به عنوان قانون بالادستی و ضمانت های قانونی اجرای سند چشم انداز می باشد که در چهار فصل به صورت تحلیلی و توصیفی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. امید است با عنایت به بضاعت فردی و امکانات در دسترس مورد توجه و بهره برداری خوانندگان محترم قرار گیرد.

پیشینه موضوع

سیاست گذاری و خط مشی دهی امری است که در اکثر کشورها به طریقی از سوی رؤسای کشورها یا دولت ها بوجود می آید، بنابر این سیاست گذاری و خط مشی دهی مجموعه تصمیمات و مقرراتی هستند که توسط مقامات یا برخی بازیگران سیاسی با هدف دستیابی به اهداف خاص یا به دست آوردن ابزار مناسب با آن اهداف اتخاذ می گردد که معمولاً توسط دولت ها خلق می شود و این نوع تصمیمات و مقررات به عنوان سند یا برنامه در کشورها به اجرا در می آید که تأثیر گذاری مستقیم و غیرمستقیم در زندگی همه شهروندان دارد و در ایران این گونه تصمیمات و مقررات به عنوان سند

چشم انداز اولین بار در سال ۱۳۸۴ با نام سند چشم انداز توسعه بیست ساله جمهوری اسلامی ایران درافق ۱۴۰۴ مطرح شده است تا بر اساس آن بتوانند حرکت کشور به سمت توسعه را ترسیم کنند. در سال های گذشته نیز مقوله توسعه مورد توجه کشور قرار گرفته بود و برنامه های متعددی در چارچوب برنامه هفت ساله و به ویژه برنامه های پنج ساله بعد از انقلاب اسلامی تدوین گردیده است که آخرین و کاربردی ترین مورد آن ، همان سند چشم انداز بیست ساله توسعه سیاسی ، اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران است .

درخصوص بررسی جایگاه حقوقی سند چشم انداز کتاب یا پایان نامه ای به صورت منبع مستقیم و قابل دسترس نبوده یا احتمالاً وجود ندارد اما مقالاتی در خصوص اهمیت و جایگاه سند چشم انداز در اینترنت یافت می شود که این خود مؤید این ادعا می باشد که حداقل کار حقوقی بر روی سند چشم انداز در کشور صورت نگرفته است.

سؤالات تحقیق

- الف (مبانی حقوقی و ضمانت اجراهای سند چشم انداز چیست ؟
- ب (حدود و ثغور ، وظایف و اختیارات مراجع تدوین سند چشم انداز کدامند ؟
- ج (نقش ، تکالیف و اختیارات قوای سه گانه در قبال سند چشم انداز چیست ؟
- د (سند چشم انداز در عملیاتی تر شدن اصول قانون اساسی بویژه در خصوص توسعه حقوق شهروندان و مردم سالاری دینی چه نقشی دارد ؟

روش تحقیق

موضوع تحقیق یک مسئله علوم اجتماعی می باشد که شناخت ، بررسی و تجزیه و تحلیل این موضوع مستلزم جمع آوری اطلاعات و مطالب از طریق اسنادی و کتاب خانه ای بود که با مراجعه به این منابع اقدام شده است.

فصل اول

کلیات و مفاهیم

همه ملتها بر اساس باورها ، ارزش ها ، منافع و مصالح خود دارای آمال و آرزوهایی هستند که دستیابی به آنها برای هر ملتی یک افتخار تاریخی و روز سرنوشت‌ساز در زندگی آنان محسوب می‌شود و در طول تاریخ مردم ایران از دیرباز در پی دستیابی به آرزوها و آرمان های بسیار اساسی و مهم توسعه و پیشرفت بودند. بطوریکه آرمان و آرزوهای یک جمع یا ملتی دارای مدیریت و برنامه‌ریزی استراتژیک گردید به اهداف ملی تبدیل می‌شوند و اگر اهداف ملی به اجماع نظر یا وحدت نظر برسد با مدیریت و رهبری دقیق به یک برنامه‌ریزی راهبردی توسعه منجر می‌شود ، در آن حال است که کشور رو به پیشرفت و توسعه گام بر می دارد به عبارتی آرزو و آرمان های ملت در خصوص توسعه می‌تواند به منصفه ظهور برسد^۱.

برای درک مشترک و ایجاد هم زبانی نسبت به مفاهیم و اصطلاحات دخیل در تهیه ، تدوین و اجرای سند چشم انداز توسعه ، تعاریفی از کلیات سند چشم انداز ، سیاست های کلی نظام ، توسعه و مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی ارائه می‌گردد.

بخش اول : سند چشم انداز

در حقیقت سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی تلاش دارد این نقش کلیدی را در جامعه ایرانی ، برای رسیدن به پیشرفت و توسعه همه جانبه ایفا کند به طوری که برخی آرزوها و آرمان‌های ملت را به هدف ملی تبدیل کرده است. با اینکه دستیابی به این اهداف مهم بوده است اما آنچه مهمتر

۱ - روحانی ، حسن ؛ (۱۳۸۶) ، « توسعه نباید در حد آرزو باقی بماند » ، راهبرد ، ش ۴۳ ، مرکز تحقیقات استراتژیک ، تهران ، ص ۸

از آن است نحوه ادامه راه و حفظ آن اهداف می باشد که این امر بدون ابزارهای قانونی، ضمانت‌های اجرائی و مشارکت مردمی امکان پذیر نمی‌شود.

همانطوری که بیان شد مسئله توسعه یکی از آرزوهای دیرین ملت ایران بوده است و در سالهای اخیر موضوع توسعه در بحث سند چشم انداز به عنوان یک هدف ملی بیست ساله جمهوری اسلامی ایران تعیین گردیده است و در واقع سند چشم انداز آرزوهای دیرین ملت را به یک هدف ملی تبدیل کرده است، پس لازم است برای رسیدن به این توسعه، همه لوازم کار مدنظر قرار گیرد، چون که توسعه، قانون و روند مخصوص خود را دارد و از قواعد خاصی برخوردار است که باید طی آن قوانین اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی صورت گیرد. لذا رسیدن به توسعه اقتصادی بدون ثبات سیاسی، اجتماعی و مشارکت مردمی امکان پذیر نخواهد شد.^۱

تدوین کنندگان سند چشم‌انداز به نوعی تلاش می‌کنند تا با روند تغییر قدرت سیاسی در دوره‌های قوه مجریه و مقننه، یک انقلاب و دگرگونی اساسی دیگری در برنامه‌ها و قوانین توسعه به وجود نیاید. در آن صورت توسعه به جایی نخواهد رسید، بلکه بایستی در این دوره‌های قانونگذاری و قوه مجریه توسعه به صورت یک زنجیره ادامه یابد و در هر دوره باید ساختمان نیمه‌کاره پیشین توسعه کامل گردد و همچنین بایستی در هر دوره قانونگذاری (هر چند سال یکبار) قانون دیگری پیش پای مردم و جامعه قرار گیرد.^۲

بطور کلی عملکردهای متضاد موجب از بین رفتن ثبات امنیت در سرمایه‌گذاری و توسعه می‌شود و بالاتر از آن، اینگونه اقدامات موجب دلهره مردم می‌گردد و کسی که سرمایه‌گذار است و یا کار بزرگ اقتصادی و بلند مدت انجام می‌دهد به علت وجود مقررات متضاد در جامعه نمی‌تواند فعالیت نماید و معمولاً افراد تمایل نخواهند داشت که سرمایه و برنامه‌هایش در مسیر برنامه و فعالیت‌های گذشته‌اش نباشد به این خاطر است که تدوین کنندگان سند چشم انداز تلاش می‌کنند تا ضمن اعمال سلاقی

۱ - عزمی، آئیژ؛ (۱۳۸۷)، «جایگاه توسعه اجتماعی ایران در راستای سند چشم انداز»، راهبرد پاس، ش ۱۵، وزارت

علوم، ص ۹۸

۲ - روحانی، حسن؛ همان، ص ۸

دولت‌ها و مجالس قانونگذاری در ادوار مختلف، کنترل لازم بر مدیریت و برنامه‌ریزی کلان توسعه در کشور به وسیله سند ملی یعنی به نام سند چشم‌انداز بیست ساله داشته باشند تا از این طریق به اهداف و منافع ملی مورد نظر در طول اجرای برنامه‌های توسعه نایل گردند^۱.

سند چشم‌انداز بیست ساله می‌کوشد همه توانمندی‌های ایران را هم‌افزایی و هم‌جهت کند تا با تعامل در داخل و خارج، تحقق این اهداف عالی را امکان‌پذیر سازد و در نتیجه همه احساس مشترک از آن داشته باشند و همه ملت آرمان خود را در آن تصویر مطلوب آرمانی ببیند. البته به این نکته حتماً توجه شده است که چگونه باید اهداف را تعریف کرد که همه در آن مشارکت داشته باشند تا امکان تحقق اهداف و آرمان‌های مردم میسر گردد^۲.

توسعه و پیشرفت هر کشوری خود نشان دهنده میزان تأثیرگذاری قدرت سیاسی و توانمندی آن کشور بر منطقه و جهان است، بنابراین توسعه و پیشرفت کشور آرزوی هریرانی است. تحقق اهداف سند چشم‌انداز توسعه در ایران از نظر موقعیت جغرافیایی، تعداد همسایگان و استعدادهای انسانی فراوان می‌تواند بخش مهمی از سند چشم‌انداز را محقق سازد، اما موفقیت برخی دیگر از اهداف سند چشم‌انداز متوجه منابع و مدیریت عالی و راهبردی کشور خواهد شد، پس تحقق این امر مهم و سترگ نیاز به ابزار و ضمانت قانونی لازم در جامعه دارد.

در این بخش بدون ورود به ماهیت سند چشم‌انداز، قصد آن است که تعاریف، شرایط، ضرورت و منابع سند چشم‌انداز بیست ساله در چهار بند مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

۱ - رضایی، محسن؛ (۱۳۸۷)، «چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ و تحول اقتصادی و اجتماعی» راهبرد یاس، ش ۱۴، وزارت علوم، ص ۵۰

۲ - صالحی، رضا و اسماعیل کاوسی؛ (۱۳۸۶)، «دولت و سرمایه اجتماعی در افق سند چشم‌انداز بیست ساله»، راهبرد، مرکز تحقیقات استراتژیک، تهران، ص ۷۷